

Vrede over Israël

Jaargang 48
Nummer 3
juni 2004

Het Nieuwe Verbond 2

Hadderech 5

Hemelsblauwe draden 10

De Noachitische Geboden (1) 11

De volken komen saam 14

*Uitzicht op Jeruzalem
vanaf de Olijfberg*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Het Nieuwe Verbond

De belofte

Wanneer het woord ‘verbond’ valt mogen we bedenken: dat is de manier waarop de Heere van oude tijden af omgaat met Zijn volk. Daar schuilt een machtig stuk genade in. Die verbondskinderen zijn namelijk niet alleen kinderen van Abraham; ze zijn in de eerste plaats kinderen van Adam. Dat geldt van Israël én van ons. In dat licht getuigt het verbond van een verrassende toewending van de Heere naar ons toe.

Maar die toewending is niet vrijblijvend. Nee, de Heere richt Zich op het hart en wil beslag leggen op heel het leven van Zijn volk. Jeremia vertolkt dat in zijn profetieën.

Het is een boek waarin we veel oordeelwoorden tegenkomen. Die kwamen uiteraard niet zomaar uit de lucht vallen. Er was reden toe. Gods oordelen zijn altijd rechtvaardig; ze vormen het antwoord op de hardnekkige zonden van Zijn volk. Maar nu vindt er in het boek Jeremia een wending plaats. De zon van Gods heilstoezegging breekt door de wolken van het gericht heen. Wonderlijk is dat. Naarmate de afval van God steeds sterker wordt en het steeds duidelijker wordt dat er van Israël niets te verwachten valt, verkondigt de profeet des te luider, dat de Héere Zijn verbond niet zal verbreken. Hij kan Zijn volk wel straffen, Hij kan rampen over hen doen komen en hen in ballingschap doen gaan, maar Zijn beloften onvervuld laten – nee, dat kan Hij niet. Zolang het eindgericht niet heeft plaatsgevonden denkt de Heere in Zijn toorn steeds weer aan Zijn ontferming en werkt Hij aan het herstel van Zijn volk.

Maar gaat dat dan altijd zo door? Wordt dat nooit anders? In vers 18 en 19 lezen we dat het volk schuld heeft beleden en berouw heeft getoond. Maar welke garantie is er nu, dat het niet binnen de kortste keren in het oude patroon vervalt; dat het zich weer van de Heere zal afkeren?

Het is een probleem waar de diepgevoelige Jeremia mee geworsteld heeft. Hoe vaak is hij terneergeslagen geweest. Meer dan eens wilde hij het bijtje er bij neergooien, omdat al wat hij zei toch

Schriftstudie over Jeremia 31:31-34

31 Ziet, ^ade dagen komen, spreekt de HEERE, dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond zal maken; a Hebr. 8:8.

32 Niet naar het verbond, dat ik met hun vaders gemaakt heb, ten dage als Ik hun hand aangreep, om hen uit Egypteland uit te voeren, welk Mijn verbond zij vernietigd hebben, hoewel Ik hen getrouwd had, spreekt de HEERE;

33 Maar dit is het verbond, dat Ik na die dagen met het huis van Israël maken zal, spreekt de HEERE: Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven; en Ik zal hun ^atot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn.

a Jer. 24:7. 30:22. bov. vers 1.

34 En zij zullen niet meer, een iegelijk zijn naaste, en een iegelijk zijn broeder, leren, zeggende: Kent den HEERE! want zij ^azullen Mij allen kennen, van hun kleinste af tot hun grootste toe, spreekt de HEERE; ^bwant Ik zal hun ongerechtigheid vergeven, en hunner zonden niet meer gedenken.

a Jes. 54:13. Joh. 6:45. b Jer. 33:8. Micha 7:18. Hand. 10:43.

aan dovemansoren gezegd was. Maar nu komt de oplossing. Jeremia krijgt van de Heere te horen dat er geweldige dingen gaan gebeuren met Israël. Aan de ballingschap zal een einde komen. Ze zullen weer wonen in het land dat de Heere al aan Abraham had toegezegd; de Heere zal hen in dat land plaatsen en dat land bouwen.

Wat nog veel heerlijker is: er zal een grote innerlijke verandering bij het volk plaatsvinden, waardoor het zal gaan leven naar de bedoeling van de Heere, naar de doelstelling van Gods verbond. Het verbond dat de Heere met hen oprichtte, dat dus van één kant komt, zal tweezijdig worden.

Om de rijkdom van die verandering en vernieuwing te laten uitkomen wordt hier het nieuwe verbond tegenover het oude geplaatst.

Dat betekent niet dat er een totaal ander verbond komt. Het verbond van Gods genade is in wezen onveranderlijk. En wat is dat wezenlijke? Dit: ‘... om u te zijn tot een God en uw zaad na u’, en: ‘Wandel voor Mijn aangezicht en wees oprecht’ (Gen. 17:7b en 1b).

Maar nu doorloopt dat verbond verschillende fasen, bedelingen. Eén van die fasen is het verbond van God met Israël, zoals dat bij de berg Sinai werd gesloten. Dat was geen totaal ander verbond dan dat met Abraham; het was er wel een nadere uitwerking en toespitsing van. Het was een ‘huwelijksverbond’. Toen kondigde de Heere ook de ‘huwelijkswet’ af. Die begon weer met de betuiging van Zijn liefde en trouw: ‘Ik ben de HEERE, uw God, die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb’ (Ex. 20:2). En dan volgen al die geboden die niets anders bedoelen dan Israël bewaren bij de ontvan-

gen verlossing. De Heere vraagt van hen dan ook een volkomen toewijding (Ex. 19:5 en 6). Daaruit blijkt wel, dat de Heere Zijn verbond nooit bedoeld heeft louter als een uiterlijke band, of puur als een nationaal verbond. Nee, van meet af heeft Hij Zich gericht op het hart van Zijn volk; op de gehoorzaamheid aan Hem in het hele bestaan (zie ook Deut. 6:5, Hos. 6:6).

We kunnen dus niet zeggen: het oude verbond, het Sinaïverbond, was alleen maar uitwendig. Het was er evengoed op gericht om het hart op de Heere te betrekken. Maar wat bleek? Israël verbrak het huwelijksverbond met de Heere. We lezen dat ook in Jer. 31:32: ‘welk Mijn verbond zij vernietigd hebben, hoewel Ik hen getrouwd had, spreekt de HEERE’. Het blijkt dat wij mensen op zichzelf, zonder een nieuw hart, niet kunnen leven in Gods verbond.

Maar nu die machtige belofte: ‘Ziet, de dagen komen, spreekt de HEERE, dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond zal maken.’ Dat oude verbond, waarin Gods liefdedewet het volk indringend werd voorgehouden, kón het volk zijn bestemming niet doen bereiken. Een nieuwe fase, een nieuwe bedeling is noodzakelijk. De Heere wil die in Zijn genade geven.

‘Ziet, de dagen komen...’ – dat is een algemene profetische aanduiding die betrekking heeft op de Messiaanse heilstijd, dus vanaf de eerste komst van Jezus Christus op aarde.

Het betere

De Bijbel spreekt over een ‘beter’ verbond (zie Hebr. 7:22, 8:6; in dit laatste bijbelgedeelte wordt Jer. 31 geciteerd).

Waarin bestaat dat ‘betere’ van het nieuwe

Het Nieuwe Verbond

verbond? Wel, de Wet van het oude verbond kon de innerlijke vernieuwing van het volk niet bewerken. De Wet was letterlijk en figuurlijk op afstand van het volk. Ze was ingegraveerd op stenen tafelen. Ze bleef in die zin aan de buitenkant. Er was bij het volk geen hart om die woorden in te drinken. De Wet van God onthult de schuld wel, ze stelt de diagnose van een dodelijke kwaal, maar ze draagt het geneesmiddel niet in zich. Daarom, vanwege die hardheid van het hart bij Israël, wordt de Wet in 2 Cor. 3:7 zelfs genoemd 'de bediening des doods'. Ook dan, wanneer een mens op eigen kracht probeert om zich krampachtig aan de Wet te houden.

Nu klinkt hier de belofte van het nieuwe, betere verbond: Gods Wet niet meer louter aan de buitenkant, maar in het binnenste, in het centrum van Israëls leven, als middelpunt van heel hun denken. 'Ik zal die in (letterlijk: op) hun harten schrijven'.

In het boek Deuteronomium komen we meer dan eens de uitdrukking tegen dat de Heere Zijn Wet 'voor hun aangezicht' gaf. Dus de Wet bleef buiten hen; ze zagen die om zo te zeggen vóór zich, maar hadden haar niet in zich. Nu wordt het: 'Mijn Wet in uw binnenste'; niet langer op stenen tafelen geschreven, maar op uw hart.

Een belofte in de eerste plaats voor Israël. Een belofte die door de Persoon en het werk van de Heere Jezus Christus ook tot vervulling komt in de eerste plaats voor Israël. We zien er al heel wat van op Pinksteren. Die Joodse mannen die daar staan en spreken – wat zijn dat anders dan mensen die de Wet van God op het hart dragen en in hun binnenste. De vrucht van de Geest is liefde – en is dat niet de vervulling (niet de vervanging!) van de Wet? (Rom. 13:8).

Zo is de Heere doorgedaan en zo gáát

Hij nog door, door de eeuwen heen om deze belofte te vervullen voor Israël. Steeds wanneer er iemand van dit 'oude verbondsvolk' tot bekering komt en zich overgeeft aan Jezus Christus, komt deze belofte tot aanvankelijke vervulling. Wat Israël nodig heeft kunnen wij niet missen.

Sinds Pinksteren zijn de grenzen van Gods verbond wijder geworden: ook de volken worden bij Gods heil betrokken. De toezegging uit Jeremia 31 komt zo ook tot de gelovigen uit de heidenen en hun kinderen. En door het werk van de Pinkstergeest realiseren deze woorden zich in veel meer mensen dan voorheen. Dat behoort tot het 'betere' van het nieuwe verbond. Wat onder het oude verbond in beperkte mate plaats vond, is nu veel overvloediger – dankzij het volbrachte werk van Christus.

En tot Zijn werk behoort ook, dat Hij de zijnen vernieuwt naar Zijn beeld. Hoe was het bij Hem? Hij droeg de Wet 'in het midden van Zijn ingewand' (Ps. 40). Dat beeld zullen ook de zijnen gaan vertonen. Het is dus niet zo dat Jezus de Wet heeft afgeschaft. Dat te zeggen is niet alleen anti-joods; het is ook anti-christelijk. Deze belofte stelt het omgekeerde in het vooruitzicht. Juist omdat Gods Wet heilig en rechtvaardig en goed is gaat de Heere die in het hart van Zijn volk schrijven. De Heilige Geest gaat zorgen voor een innerlijke aansluiting op de Wet. Dan ga je Ps. 119 opnieuw zingen vanuit Christus: de vreugde der Wet.

Zo komt ook de oorspronkelijke verbondsbelofte, die we letterlijk van Genesis tot en met Openbaring in de Bijbel tegenkomen, tot haar bestemming (vers 33b).

'En zij zullen niet meer tot elkaar zeggen: Ken de Heere. Want zij zullen Mij allen kennen van hun kleinste af tot hun

grootste toe'. De Heilige Geest bewerkt ervaringskennis bij mensen van allerlei slag en stand. Een kennen van de Heere met het hart; een intiem kennen van Hem door de liefde, in het aangezicht van Jezus Christus (Joh. 17:3, 2 Cor. 4:6).

De rijkdom van het nieuwe verbond is dat elke gelovige gezalfd wordt met de Heilige Geest, Die de rijkdommen van Christus uitdeelt.

De basis

In vers 34b lezen we wat de basis voor deze heilsbeloften is: 'want Ik zal hun onge-rechtigheid vergeven en hun zonden niet meer gedenken'. Daarom kan de Heere dat nieuwe, betere en meerdere van dit nieuwe verbond werkelijkheid laten worden. De blokkade tussen Hem en Zijn volk wordt opgeruimd: de zonde. Wij komen daar nooit aan toe. We vertellen ons eraan.

Het is Gods genade dat Hij dat Zelf doet voor een ieder die gelooft, Jood en heiden. Die gelooft in... Jezus Christus. De Heiland Zelf greep terug op de woorden van Jeremia 31 toen Hij het Avondmaal instelde. 'Deze drinkbeker is het nieuwe testament in Mijn bloed, dat voor u gegeven wordt'. Dat is de basis voor het nieuwe verbond:

de vergeving van de zonden in het bloed van Christus. Zo heeft Hij dat nieuwe verbond bevestigd, van kracht doen worden. Nu is er voor Israël en voor ons een geopende toegang tot Gods genadetroom. Langs deze weg alleen, door het geloof. Geen aparte weg voor de jood en een aparte weg voor de heiden, maar één weg: Jezus Christus.

De belofte in het nieuwe verbond is rijker, de roeping krachtiger, maar ook: de verantwoordelijkheid zwaarder.

De brief aan de Hebreëen laat als in één greep deze drie aspecten zien, in hoofdstuk 10.

Vers 19 en 22: 'Daar wij dan, broeders, vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus...' (belofte), 'zo laat ons toegaan...' (roeping). En dan vers 28 en 29: 'Als iemand de wet van Mozes heeft teniet gedaan, die sterft zonder barmhartigheid, onder twee of drie getuigen. Hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden die de Zoon van God vertreden heeft en het bloed van het testament onrein geacht heeft en de Geest der genade smaadheid heeft aangedaan?' (verantwoordelijkheid).

hadderech

Het woord hadderech moet worden uitgesproken met de klemtoon op de tweede lettergreep, als **haddèrèch**.

Inleiding

Op 24 oktober 2003 was het precies 75 jaar geleden dat de *Nederlandsche Vereniging van Joden-Christenen* (NVJC) werd opgericht. Dat gebeurde tijdens een in Utrecht gehouden vergadering waarin 31 Joodse en 6 niet-Joodse christenen stemden voor de oprichting van een vereniging waarin het stemrecht uitsluitend voor christen-Joden zou zijn. Het slot van de notulen van deze vergadering luidt als volgt: "Aan het einde der voorbereidende werkzaamheden past het ons, onze ootmoedige dank aan God

uit te spreken. Hij heeft ons door Zijn Heilige Geest geleid, gesterkt en wijsheid gegeven ... Het is ons aller geloof dat de Heere Zijn werk in het leven zal houden, zolang als het Hem behaagt."

Doelstellingen

De doelstellingen van de vereniging, die in de loop der jaren nauwelijks veranderd zijn, zijn te vinden in de statuten:

"De vereeniging stelt zich ten doel

- de Joden-Christenen in Nederland samen te brengen, om den band der

- gemeenschap met den Heere Jezus, als hun Messias en Zaligmaker, te versterken en den onderlingen band te bevorderen
- om te getuigen van de vernieuwende kracht, die er voor het Jodendom uitgaat van het geloof in Jezus Christus, den Messias, den Zoon Gods, den Koning de Joden
 - om bij de Christenen, Joodsche zoewel als niet Joodsche, het besef te versteken van de bijzondere plaats, welke Israël blijft innemen in de bedeeeling des heils en van de daaruit voortkomende roeping jegens den Joods, en eindelijk
 - om de verbinding met de Joden-Christenen in het buitenland te onderhouden.”

De belangrijkste wijziging die de statuten in de loop der jaren hebben ondergaan is dat de zelfdefinitie “Joden-Christenen” vervangen werd door “Jesjoe’a hammasjiach belijdende Joden”. Maar daarover later meer.

Geschiedenis

Onder leiding van de arts Dr. J. Zalman, zoon van een bekend zendeling onder de Joden, ontplooidde de pas opgerichte

vereniging tal van activiteiten. Zij belegde samenkomsten en gaf een blad uit, “de Getuige”. Ze sloot zich aan bij de *International Hebrew Christian Alliance*, hetgeen niet zonder slag of stoot ging aangezien de voorzitter ervan Vrijmetselaar was. De in Nederland levende christen-Joden reageerden verschillend op de vereniging. Een aantal van hen was enthousiast, zoals heilsofficier P.W. Cohen die in de vereniging een mogelijkheid zag om uiting aan zijn Jood-zijn te geven. Anderen hadden geen enkele behoefte aan het lidmaatschap van een Joodse vereniging, of waren bang dat de vereniging een kerk zou worden zoals de bekende professor Ph. Kohnstamm.

Eén van de doelstellingen van de vereniging was volgens de statuten “het getuigen van de vernieuwende kracht die er voor het Jodendom uitgaat van het geloof in Jezus Christus, den Messias, den Zoon Gods, den Koning der Joden”. En het middel om dit doel te bereiken was blijkens dezelfde statuten: “het opstellen van geschriften ter verspreiding onder de Joden”. In de praktijk echter bleek een direct contact met

Hoe is het om Joods te zijn en tegelijk lid van de Chr. Gereformeerde kerken?

Mij is verzocht om over deze vraag enkele gedachten voor dit blad op papier te zetten, hetgeen ik graag doe.

Mijn naam is Irene Griffioen-Fisher en ik ben in Engeland geboren in een Joods gezin. Op school volgde ik algemeen onderwijs en één keer per week ging ik naar het *cheider*, een Joodse school waar ik Joods onderwijs kreeg en Hebreeuws leerde. Later, op de middelbare school, kreeg ik dagelijks les in het Oude Testament. In onze omgeving woonden geen andere Joden en er was geen synagoge. In 1943 leerde ik mijn inmiddels overle-

den man kennen. Hij was bij de marine en is tot 1946 in Engeland gebleven. In die jaren hebben wij een relatie opgebouwd en in 1947 ben ik naar Nederland gegaan om zijn familie te leren kennen. Ik kreeg een baan in Rotterdam en in 1948 zijn we getrouwd. Samen gingen we naar de Chr. Gereformeerde kerk in Hilversum, deden daar belijdenis en ik werd gedoopt bij ds. I. de Bruyne (zie ook “de goede belijdenis” in zijn boekje *Pastorvaria*).

De familie van mijn man was erg lief voor mij en begripvol – er was natuurlijk een taalbarrière en bovendien waren onze achtergronden zo verschillend. Mijn Joods-zijn was door alle nieuwe ervaringen wat naar de achtergrond verdrongen en van het christendom begreep ik nog niet zo

hun mede-Joden nauwelijks tot stand te komen, zodat men zich meer ging richten op de niet-Joodse christenen.

Zo richtte men in 1933 een verzoek tot de synode der Nederlandse Hervormde Kerk om een speciale zondag te bestemmen voor de bespreking van “het Joodsche probleem”. Helaas werd dit verzoek niet ingewilligd “ofschoon de synode ervan overtuigd is dat het de roeping der gemeente is aandacht te wijden aan en voorbede te doen voor Israël”.

In 1933 nam de *International Hebrew Christian Alliance* het initiatief om een Joods-christelijke kibboets in het toenmalige Palestina op te richten. Het was de Rotterdamse Nathan Berlijn die uitgekozen werd om deze kibboets te leiden. Daartoe moest hij eerst het vak van boer leren. Het benodigde geld werd bijeengebracht door de leden en vrienden van de vereniging. Helaas is het feest uiteindelijk niet doorgestaan omdat de Arabische grondbezitters onder druk van hun volksgenoten de benodigde grond niet aan Joden wilden verkopen.

In 1941 werd de vereniging op last van de Duitsers verboden. Haar leden moesten onderduiken of werden gevangen genomen en overgebracht naar kamp Westerbork, waar zij samen met andere Joodse christenen verbleven in de zogenaamde gedooptenbarak. Vandaar werden ze weggevoerd naar het concentratiekamp Theresienstadt waar ongeveer de helft van hen de oorlog overleefde. De anderen werden gedeporteerd naar het vernietigingskamp Auschwitz en daar omgebracht.

Ofschoon de vereniging officieel ontbonden was, waren er diverse plaatsen in Nederland waar Joodse christenen, voorzover zij niet opgepakt waren, actief bleven. Zo waren er o.a. in Rotterdam en Soest groepjes die voorbede deden voor de gedeporteerden en pakketjes klaarmaakten om naar de kampen te versturen.

Het blad
Hadderech

veel. De meeste mensen wisten niet dat ik Joods was. Mijn man probeerde mij veel dingen uit te leggen. Als in persoonlijke gesprekken met kerkmensen mijn Joodse achtergrond genoemd werd kreeg ik de indruk dat dat voor hen tot het verleden behoorde: het had afgedaan, ik was nu immers christen. Het Nieuwe Testament werd belangrijker gevonden dan het oude. Naarmate ik echter meer contact kreeg met mijn familie begon mijn Joodse identiteit weer te groeien.

In de kerk voel ik me vaak alleen. Er wordt naar me geluisterd en dat is het. Een vriendin van me, die ook van Joodse afkomst is, heeft dezelfde ervaring. Jammer dat de Joodse wortels van de kerk zo weinig aan bod komen, met als gevolg

een vertekende en onjuiste uitleg van de bijbel. Wat een verrijking zou het zijn als er bij de predikanten – en daardoor ook bij de gemeenteleden – meer kennis over en interesse voor deze dingen zou komen. Nu zijn het slechts enkelen die hierover spreken en schrijven.

Hadderech is de Nederlandse vereniging van Messiasbelijdende Joden. Daar zijn wij beiden lid van en we voelen ons er thuis. Jaarlijks vieren we daar het joodse paasfeest/*pesach* met elkaar. Van harte hoop ik dat dit stukje mag bijdragen tot meer begrip en interesse voor de positie van Messiasbelijdende Joden binnen de Chr. Gereformeerde kerken.

Hilversum, Irene Griffioen-Fisher

Na de oorlog

Na de oorlog waren er aanvankelijk twee verenigingen van Joodse christenen die in het begin van elkaars bestaan niet afwisten. De oude NVJC en een vereniging van jonge Joden die tijdens de oorlog tot de overtuiging gekomen waren dat Jezus de beloofde Messias was. De laatst genoemde was in december 1945 opgericht en heette *Hadderech* hetgeen betekent “de Weg”. Omdat beide verenigingen feitelijk hetzelfde nastreefden kwam het in 1947 tot een fusie. De nieuwe vereniging bleef NVJC heten en de naam van het verenigingsblad werd van “de Getuige” omgedoopt in “*Hadderech*”.

Ook in de periode na de oorlog trachtte de NVJC een Joods-christelijke kibboets op te richten. Men had een stuk grond op het oog dat voor veel geld van een druzensjeik gekocht kon worden. Het briefpapier was zelfs al klaar. Dit keer was het de kerk die roet in het eten gooide en de grond kocht om er de bekende kibboets Nes Ammim neer te zetten. Wrang was dat de statuten van Nes Ammim bepaalden dat er zich geen christen-Joden mochten vestigen!

Maar uiteindelijk kwam het er toch van. Een aantal jaren later werd door autochtone Israëli's een Joods-christelijke nederzetting gesticht: de mosjav “Jad Hasjmonah”.

“Christen-Joden” versus “Messias-belijdende Joden”

In het voorgaande werd regelmatig de term “Christen-Joden” in plaats van het tegenwoordig in zwang zijnde “Messias-belijdende Joden”. U vraagt zich misschien afvragen wat de reden hiervan is. De term “Christen-Joden” stamt feitelijk uit de periode voor de tweede wereld-

oorlog. De toenmalige leden van de vereniging identificeerden zich toen veel meer met het christendom dan heden het geval is. Het bestaan van een Joodse staat heeft waarschijnlijk veel bijgedragen aan het feit dat we ons in de jaren na de oorlog steeds meer in de eerste plaats Joods zijn gaan voelen. In Nederland leidde dit in 1969 tot een statutenwijziging waarbij de naam Nederlandse Vereniging van Joden Christenen gewijzigd werd in *Hadderech*, Nederlandse Vereniging van Jesjoe'a hammasjiach belijdende Joden.

De belangrijkste activiteiten

De belangrijkste activiteit van de vereniging is het uitgeven van een maandblad met artikelen geschreven door Messiasbelijdende Joden in binnen- en buitenland en door niet-Joodse auteurs die onze opvattingen delen. Het bevat theologische artikelen, artikelen over de staat Israël en verenigingsnieuws.

De vereniging ontvangt van de lezers van het blad regelmatig giften voor allerlei goede doelen in Israël waarbij wij vooral als doorgeefluik fungeren. Soms brengen we bepaalde doelen onder de aandacht van onze lezers zoals enkele jaren geleden het noodlijdende Bikkoer Choliem ziekenhuis in Jeruzalem.

Twee keer per jaar komen we bij elkaar. Eén keer voor onze jaarlijkse ledenvergadering en één keer tijdens het christelijke paasfeest waarop we het lijden en de opstanding van onze Messias gedenken tijdens een Joods-christelijke seideravond.

Messiaans-Joodse theologie

Ofschoon er, voor zover mij bekend, geen officiële Messiaans-Joodse theologie bestaat hebben hedendaagse Messiasbelijdende Joden gemeen dat zij in het algemeen de Bijbel als Gods Woord zien en niet als het spreken van de mens over God, zoals in de moderne theologie het geval is. Ook voelen zij zich meestal zeer verbonden met Israël en het Joodse volk en zijn

Detail van de voorzijde van het blad; boven de armen van de menorah staat de naam Jesjoe'a (Jezus in het Hebreeuws).

Seideravond 1996 in Hadderech-verband; vlnr: Joop Akker (secretaris), Frits Slagter (chazzan) en Majorie Eberlé-Gotlib (presidente). Onzichtbaar zijn ca. 80 joodse en niet-joodse deelnemers aan de avond.

zij overtuigd van de bijzondere plaats welke het gehele Joodse volk nog steeds in Gods heilsplan inneemt.

Verskil van mening bestaat over nut en noodzaak van het naleven van de Torah. De groep die het meest aan de wegtimmert bestaat uit hen die vinden dat Messiasbelijdende Joden de Torah dienen te houden en wel op traditioneel-Joodse wijze. Omdat de christelijke kerken en groepen hierover een andere mening hebben, hebben deze Messiasbelijdende Joden Messiaanse synagogen opgericht.

Hadderech staat uiteraard ook open voor deze mensen en een behoorlijk aantal van het is dan ook lid van de vereniging. Het bestuur van Hadderech is echter op het punt van het naleven van de Torah een andere mening toegedaan, die in het kort hierop neer komt: “de wet doet zonde kennen”. Daardoor propageert zij het zich houden aan de Torah niet, maar stelt veel meer dat de mens niet in staat is de Torah te houden en dat hij dus een redder nodig heeft.

Verhouding van de Messiasbelijdende Joden tot de Kerk

De Messiasbelijdende Joden hebben het in de kerken en groepen waar zij toe behoren vaak moeilijk, omdat er in het algemeen onvoldoende zicht is op de betekenis van het Joodse volk anno 2004. Begrijpelijk-

kerwijs wordt door niet-Joodse gelovigen vooral benadrukt dat “in Christus Jood noch Griek is” terwijl wij geneigd zijn om onze niet-Joodse broeders en zusters te zien als degenen “die eerst ver weg waren en vervreemd van het burgerrecht Israëls maar thans dichtbij gekomen zijn”. Bovendien missen wij Israël in de uitleg van en prediking over de Bijbel.

Het pijnlijkst wordt dit, althans voor mij, duidelijk tijdens Kerstmis. Het kerstevangelie staat immers bol van de vervulling van de Oud-Testamentische beloften aan Israël. Leest u de lofzang van Maria, Elisabeth en Zacharias maar na. En ook in de door de engelen rond de geboorte van Jezus uitgesproken woorden staat het Joodse volk centraal. Het is elk kerstfeest weer frappant hoe de uitleggers van de Bijbel hier overheen lezen.

Tot Slot

De redactie van Vrede over Israël heeft mij gevraagd op te schrijven wat de Kerk voor de Messiasbelijdende Joden kan betekenen en omgekeerd. Misschien mag ik het antwoord geven met de woorden van Paulus “aanvaard elkander”. Wanneer de niet-Joodse gelovigen het Joods zijn van de Joodse gelovigen en alle gevoeligheden en trauma's die daarmee verbonden zijn aanvaarden en de Joodse gelovigen aanvaarden dat 2000 jaar on-Joodse en vaak anti-Joodse kerkgeschiedenis niet zomaar op te heffen is, dan moet het mogelijk zijn om als broeders en zusters samen te verkeren om zodoende Gods zegen te ervaren, die Hij dan zeker zal gebiedend. (Ps. 133)

Bronnen:

Hadderech 10-1978 en 1-1979 en de jaargang 1998 met bijdragen over de geschiedenis van de vereniging van resp. mevr. M.W. Eberlé-Gotlib (presidente) en Prof. Dr. J.F.L. Bastiaanse
Drs. E.J. de Ruiter: *Op zoek naar identiteit* (doctoraalscriptie over 350 jaar gemeenschapsvorming bij Messiasbelijdende Joden in Nederland); uitgeverij Narratio, Hardinxveld 1989.

VANUIT JERUZALEM

C.J. Rodenburg

Hemelsblauwe draden

April was voor Israël de maand van enkele belangrijke nationale gedenkdagen. Binnen ruim een week werden eerst de omgekomenen van de Holocaust herdacht, vervolgens de soldaten die vielen tijdens de oorlogen van de moderne staat Israël en werd ten slotte de stichting van de staat gevierd tijdens onafhankelijkheidsdag. De dagen werden gemarkeerd met nationale plechtigheden en sirenes die opriepen om het werk neer te leggen en stil te staan bij het verleden.

Voor veel mensen was het een emotioneel zware week. De kwade herinneringen – er was geen ontsnappen aan. Daar kwam nog bij dat het heden maar weinig blijdschap biedt. Israël heeft steeds opnieuw moeten vechten voor zelfbehoud en het conflict met de Palestijnen is uitzichtlozer dan ooit.

De Israëliëse vlag, symbool van eenheid, was deze weken nadrukkelijk aanwezig in het straatbeeld. Naast

huizen en gebouwen waren ook veel auto's met vlaggetjes versierd.

Die vlag heeft een interessante voorgeschiedenis. Tijdens het eerste zionistische congres in Bazel (1897) kwam voor het eerst de vraag naar boven welke vlag de joodse staat die de zionisten nastreefden zou moeten hebben. Herzl, de grote man van de beweging dacht zelf aan een witte vlag met zeven sterren. Wit als teken van nieuw leven en sterren als verwijzing naar

een werkdag van zeven uren! Zijn voorstel haalde het niet omdat er zo geen joodse symbolen op de vlag zouden komen.

David Wolffsohn opperde toen dat het joodse volk al een tweeduizend jaar oud symbool had, de talliet, de gebedsmantel. Op zijn voorstel werd de toekomstige vlag wit met twee blauwe strepen zoals een talliet en kwam daartussen een ster van David te staan. Hoeveel betekenis de socialisten van toen legden in het godsdienstige symbool weet ik niet, maar hun keuze is een gelukkige geweest. De vlag geeft immers ook iets van de identiteit van het Joodse volk aan. De verwijzing naar de gebedsmantel verbindt

het huidige Israël met de Tora die eeuwen eerder werd gegeven.

De gebedsmantel heeft hemelsblauwe draden die er zijn om gezien te worden en zich de geboden te herinneren, zegt Num 15: 37vv. In de loop der eeuwen is de kennis

verloren gegaan hoe de hemelsblauwe kleur gemaakt werd, maar het gebruik om gekleurde draden aan speciale kledingstukken te maken werd altijd gezien als een van de belangrijkste van het jodendom. Het is de roeping van het volk Israël om door het onderhouden van de geboden het leven te heiligen en zo te wijzen naar de Heilige, de Schepper van hemel en aarde. Het Woord van God verweeft hemel en aarde met elkaar.

De Noachitische Geboden (I)

C.J. van den Boogert

Geloof en gehoorzaamheid

Het woord uit de brief aan de Hebreëen: “Jaagt naar vrede met allen en naar de heiliging, zonder welke niemand de Here zien zal” (Hebr. 12:14), is nooit erg aangeslagen bij ons, protestantse christenen. De Here zien, zo menen wij doorgaans, heeft te maken met geloven in Jezus. Door zijn verzoenend sterven zullen wij de Here zien. Dat de levensheiliging, dus het leven naar Gods geboden, iets te maken zou kunnen hebben met ons behoud, klinkt ons zo niet verdienstelijk Rooms, dan toch wel wettisch Joods in de oren.

Toch kunnen we juist uit de joodse traditie leren dat geloof en gehoorzaamheid een bijbelse eenheid vormen. Binnen het Jodendom wordt deze eenheid tot uitdrukking gebracht in de wijze waarop Pesach (Pasen) en Sjawoet (Wekenfeest) met elkaar verbonden worden.

Pesach, het feest van de verlossing uit

Egypte door Gods machtige arm, en Sjawoet, het feest van de vernieuwing van het verbond en van de gave van de wet op Sinai, worden bijna als één feest gevierd. Sjawoet vormt de afsluiting van

Folder bestemd voor goyiem (niet-Joden), waarin de 7 noachitische geboden worden uitgelegd

Pesach, de afronding van de verlossing.

Het volk Israël, dat verlost werd van onderworpenheid aan de macht van het kwaad, werd verlost tot de vrijheid van de kinderen van God, tot een leven naar Gods geboden.

In onze protestants christelijke traditie doet de nadruk die we leggen op Gods verlossend handelen in Jezus Christus, wat we vieren op Goede Vrijdag en met Pasen, ons bijna vergeten dat de gave van de Heilige Geest, op Pinksteren, alles te maken heeft met het leven naar Gods wil. Het is de Heilige Geest waardoor de Here, naar zijn eigen belofte, de wet in het binnenste van zijn volk of in hun hart schrijft (Jer. 31:33; vgl. 2 Kor. 3:3).

Geloof en gehoorzaamheid, of zoals Jezus het later zal zeggen, ‘horen en doen’ (Matth. 7:24), zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Ze doen ons als eenheid God zien!

Gods geboden zijn dus van onschatbare waarde. Maar op het doen van welke geboden komt het dan voor ons, gelovigen uit de volkeren aan?

Het onderscheid tussen Israël en de volkeren

In het Oude Testament wordt onderscheid gemaakt tussen ‘de kinderen van Israël’ en ‘de kinderen van Noach’.

Over de eerstgenoemden wordt in Psalm 147 gezegd: “Hij heeft aan Jakob zijn woorden bekend gemaakt, Israël zijn inzettingen en verordeningen.” (Ps. 147: 19). In vers 20 vervolgt de dichter dan met de woorden: “Aldus heeft Hij aan geen enkel volk gedaan, en zijn verordeningen kennen zij niet. Halleluja.” Met deze woorden wordt de bevoorrechte positie

De Noachitische Geboden (I)

van het volk Israël, die het verkregen heeft bij de sluiting van het verbond op de berg Sinai, beschreven. Tegelijk wordt met deze woorden het onderscheid tussen Israël en de volkeren onder woorden gebracht. Een joods geschrift (*Mekhilta de-Rabbi Jismael, Bachodesj V*) zegt in dit verband dat alle volkeren werden uitgenodigd om Gods geboden in ontvangst te nemen, maar dat alle volkeren hebben geweigerd de geboden te aanvaarden. Alleen het volk Israël sprak: “Alles wat de Here gesproken heeft, zullen wij doen en daarnaar zullen wij horen” (Ex. 24:7).

In de vijf boeken van Mozes, de *Thora*, door God via Mozes aan Israël gegeven, staan,

schoulers te nemen? Bleven wij verstoken van Gods geboden? Toch niet!

In het joodse traktaat *Avoda Zara*, uit het eind van de tweede eeuw van onze jaartelling, wordt onder woorden gebracht waartoe de Here de volkeren geroepen heeft. Gezegd wordt: “De nakomelingen van Noach zijn verplicht tot zeven geboden.” De volkeren mogen met een minimum volstaan, met zeven van de eerder genoemd 613. Deze zeven voorschriften hebben de naam Noachitische geboden gekregen.

De geboden van de kinderen van Noach

De naam Noachitische geboden is ontleend aan de geschiedenis van Noach. Na de zondvloed sluit de Here met Noach een verbond dat de gehele mensheid omvat (Genesis 9).

Het is eigenlijk de vernieuwing van het verbond met Adam. Aan Adam waren al zes geboden gegeven. Bij de verbondsluiting met Noach voegt de Here aan deze zes een zevende toe. Aanvankelijk mocht de mens van al het geboomte van de hof eten (Gen. 2:16), na de zondvloed wordt hem tevens toegestaan vlees te eten (Gen. 9:3). Toch wordt daar een beperking aan toegevoegd. De bloeddorstigheid van de mens wordt ingeperkt. Hij mag geen vlees eten van een levend dier (Gen. 9:4).

Het gaat hier om verbondvernieuwing. De zes aan Adam gegeven geboden blijven dus gehandhaafd. Het verbond met Noach telt daarom zeven geboden. Daarvan is er één positief als *gebod* geformuleerd, terwijl bij de overige zes van *verboden* sprake is.

Tot de Noachitische geboden worden de volgende voorschriften gerekend:

geboden wordt: (1) de instelling van een rechtsstelsel; verboden wordt: (2) afgoderij, (3) godslastering, (4) incest, (5) moord, (6) roof, (7) het

Deel van de folder: de inleiding

zo meent de joodse traditie, 613 voorschriften. Ze worden onderscheiden in 365 verboden, overeenkomstig het aantal dagen van het zonnejaar, en 248 geboden, overeenkomstig de rabbijnse opvatting van het aantal lichaamsdelen van het menselijk lichaam. Met deze indeling wordt op schitterende wijze aangegeven dat het volk Israël zich alle dagen van het leven, met alles wat het in zich heeft, aan de Here mag toewijden. Israël is geroepen tot levensheiliging.

Maar wij dan? Wij, de volkeren die weigerden het juk van de geboden op de

eten van vlees van een levend dier.

Het basisprincipe van de Noachitische geboden is te omschrijven als: eerbied.

De mens is geroepen om eerbied voor het leven te hebben.

Toch ligt aan de geboden nog een ander principe aan ten grondslag. Binnen de joodse traditie wordt onderscheid gemaakt tussen het houden van de geboden als een vorm van menswaardig handelen, humaan leven, en het houden van de geboden vanuit het geloof in God.

Door het geloof in God komt het leven binnen het verbond op een hoger plan te staan. Men leeft dan vanuit 'de vreze des Heren'. Hoewel het Noachitische verbond geen gebod tot geloven kent, wordt dit wel als ideaal beschouwd. De mens uit de volkeren, die vanuit het geloof in God zich aan de Noachitische geboden houdt, behoort dan ook volgens de joodse traditie tot de 'rechtvaardigen uit de volkeren', voor wie een plaats in de toekomstige wereld (het hiernamaals) bereid is.

De zeven geboden zijn echt kerngeboden. Ze regelen een aantal zaken op de meest wezenlijke gebieden van het leven, namelijk:

1. op het gebied van de cultus: verbod van afgodendienst en van godslastering;
2. op het gebied van de rechtsorde: sociale en juridische wetten, verbod van diefstal en roof, verbod van bloedvergieten.
3. op het gebied van zedelijke verhoudingen: verbod van echtbreuk, overspel, verbod van bloedschande, incest.
4. op het gebied van de humaniteit: verbod van het eten van levend vlees of het vlees van een levend dier en het verbod van het eten van bloed van een levend dier.

Hoewel het bij de Noachitische geboden om eerbied voor het leven gaat vanuit de vreze des Heren, komt uit als we nog een stap terug doen en de geboden beperken tot de drie meest wezenlijke:

1. Afgodendienst
2. Ontucht
3. Moord

Met deze basisgeboden wil de Here op aarde de drie meest wezenlijke dingen veilig stellen:

- a. de toewijding aan de levende God
- b. de integriteit tussen man en vrouw
- c. het leven

Met minder kunnen we niet toe.

Een achterhaalde zaak?

Na het lezen van de bovenstaande zouden we ons kunnen afvragen of dit stelsel van Noachitische geboden voor ons christenen geen achterhaalde zaak is. Wij hebben toch Christus en wij gebruiken toch de tien geboden. Moeten we ons in het heden dan nog laten leiden door een stelsel vanuit het Jodendom?

Laten we niet te hard van stapel lopen met onze vragen, want voor we er erg in hebben, spreken we uit dat de kerk in de plaats van Israël gekomen is.

Hoe wezenlijk de eigen plek ook nu nog is die God aan Israël gegeven heeft en hoe belangrijk de Noachitische geboden zijn voor ons die uit de volkeren in Jezus zijn gaan geloven, wordt ons in niet mis te verstane bewoordingen voorgehouden in het Nieuwe Testament.

Maar daarover in een volgend artikel.

Deel van de folder: de eerste geboden

'De volken komen saam'

Het zendingsbevel de volken te verzamelen

Het Pinksterfeest komt naderbij. Daarin viert de kerk dat de Heilige Geest de wereldwijde verspreiding van het evangelie ter hand heeft genomen.

Uitgaande van Jeruzalem zal het evangelie van het Koninkrijk Gods in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis voor alle volken. En als die zending is vervuld, dan zal de Zoon des Mensen verschijnen op de wolken van de hemel en zal Gods heerschappij zich overwinnend doorzetten. (Mat.24.14)

Over die zending onder de volken schreef de Duitse theoloog Peter Stuhlmacher een boeiend artikel, n.a.v. van het zendingsbevel van Jezus in Mat. 28:16-20.

De auteur maakt in dat artikel duidelijk hoe de opgestane Jezus zijn leerlingen uitzendt in de wereld om daarin zijn bedoelen uit te voeren: de gelovigen uit alle volken – Joden en heidenen – te verzamelen onder zijn koninklijke heerschappij.

De schrijver laat zien hoe in die bekende finale van het evangelie van Mattheüs allerlei oudtestamentische gegevens meespreken.

Allereerst is dat het geval in het inleidende vers 16, waar gesproken wordt over Galilea, waarheen Jezus zijn leerlingen bij zijn opstanding beveelt. De woorden van de engel bij het graf over het vooraangaan van de Opgestane naar Galilea (28:7.10), zijn een duidelijke herinnering aan de woorden van Jezus in zijn laatste nacht, tijdens de tocht van de bovenzaal naar de Olijfberg. Daarbij spreekt Hij over het verstrooid worden van de schapen van de kudde. Maar, zegt Jezus: “als Ik zal zijn opgewekt, zal Ik u voorgaan naar Galilea.” (26:31.32)

Deze woorden zijn een duidelijke herinnering aan Zach.13:7-9, waar ons het beeld van de door God aangestelde Messiaanse Herder over Israël wordt getoond. Deze zal, zegt de profeet, als de Herder Gods het overblijfsel van Israël verzamelen tot Gods volk, onder zijn koninklijke heerschappij. Zo gaat Jezus in zijn opstanding zijn leerlingen vooraan als het overblijfsel van Israël en verzamelt Hij ze als zijn kudde. (Joh.10:3.4)

Hierin zijn tevens herinneringen aan Psalm 80 opgenomen. In deze Psalm wordt gesmeekt om Israëls herstel, door het gericht van de HERE over zijn volk heen. Ook wordt in dit lied het verlangen bezongen dat de in het Noorden verloren gegane gebieden van Efraïm en Manasse (Jes. 8:23vv) weer aan Israël zullen terugvallen en zo het grote rijk van David en Salomo zal worden hersteld. Dat deze verwachting van het herstel van Groot-Israël nadrukkelijk onder het Israël in de dagen van Jezus heeft geleefd, wordt duidelijk aan de vraag van de leerlingen bij de hemelvaart: “Here, herstelt u in deze tijd het koningschap voor Israël?” (Hand. 1:6). Dit is waarachtig geen onzinnige vraag.

Zo roept – aldus de auteur – Jezus niet zonder bedoeling zijn volgelingen naar Galilea.

Daarbij is dan niet sprake van Galilea als het gebied van waaruit Jezus zijn optreden onder Israël is begonnen. Door naar Galilea te gaan, geeft Jezus aan dat Hij zichzelf nadrukkelijk ziet als de door God aangewezen Messiaanse Herder die zijn kudde verzamelt en daarin dus bezig is met het herstel van Gods koninklijke heerschappij.

Die heerschappij moet zich in de gang van

de geschiedenis nog volledig doorzetten. Voordat het grote einde kan aanbreken moet de verkondiging van het evangelie onder alle volken plaatsvinden. Eerst dan zal het einde gekomen zijn en zal de Zoon des Mensen, de grote Rechter van de eindtijd, komen op de wolken van de hemel. (Mat. 24:14)

De twaalfen rond de opgestane Jezus vormen daarbij de kern van dat nieuwe volk van het Koninkrijk. Zij worden op de berg door Jezus uitgezonden met de opdracht alle volken tot discipelen te maken door hen te dopen en te onderwijzen.

Dit onderwijs houdt concreet in: het evangelie van het Koninkrijk, dat de apostelen moeten verkondigen. Daarbij is te denken aan de door Jezus gegeven leer, samengevat in de Bergrede. (Mat. 5-7)

Zo zal het nieuwe volk van God worden verzameld, bestaande uit gelovigen uit Israël én de volken.

Deze gegevens van het herstel van Israël in de eindtijd en het toebrengen van de volken tot het heil dat God heeft geopenbaard in Jezus de Messias, ziet Stuhlmacher als een duidelijke herinnering aan de woorden van de profeet Zacharia (14:16-19).

Daarin wordt gesproken over het Loofhuttenfeest, waarbij de volken, overal vandaan zullen optrekken naar de God van Israël in Jeruzalem, om met Israël het feest te vieren. Het Loofhuttenfeest is voor Israël bij uitstek het feest van de vreugde over het koningschap van God dat zich uitstrekt over alle volken. (Ps. 47)

De auteur wijst daarbij op gegevens over het Loofhuttenfeest in de joodse literatuur. Dit jaarlijks terugkerende feest gaf Israël reden om vooruit te zien naar de tijd dat de volken door de prediking van Israël van Gods heerlijkheid (Jes. 49:6; Ps. 96:3)

naar de berg Sion zouden optrekken (Jes. 2:1-5) en dat zij zouden erkennen allen in Jeruzalem als “moeder” te zijn geboren. (Ps. 87)

Deze oudtestamentische overleveringen ziet Stuhlmacher door Mattheüs toegepast op Jezus. En op deze wijze brengt de evangelist het fundament aan voor de wereldzending van de nieuwtestamentische gemeente.

Een herder die zijn kudde verzamelt

Het gaat de Verhoogde Christus daarbij om de gehele wereld, niet slechts om de verloren schapen van Israël. (Mat. 10:6) De discipelen moeten weten: heel de wereld is het adres van het evangelie van Gods heerschappij, Israël inclusief. En zij moeten als “vissers van mensen” die volkerenopocht naar Gods heil in gang zetten. (Mat. 8:11.12) En zij mogen verzekerd zijn dat de met goddelijke volmacht toegeruste Christus zijn leerlingen begeleidt. Als zij terugschrikken voor de grote opdracht, begeleidt Hij hen met: Ik ben met u!

Stuhlmacher wijst aan dat het deze traditie in het Mattheüs-evangelie is waarop de

De volken komen saam

leiding van de gemeente in Jeruzalem zich beroept. Wij lezen daarvan in Hand. 15, waarin wordt beschreven hoe op het zgn. apostelconvent in Jeruzalem juist de prediking van het evangelie onder de volken aan de orde is.

Het is het op Jezus zelf teruggaande zendingsbevel waarin de leiding van de Jeruzalemse gemeente het recht vindt voor Paulus op de zending onder de heidenvolken, terwijl zij voor zichzelf de verantwoording neemt voor de verkondiging onder de Joden. (Gal. 2:9) Men is daarmee geheel in de lijn van het spreken van Jezus die op de wereldwijde verzameling van Gods volk van de eindtijd heeft gewezen. (Mat. 24:31)

De gedachte dat men in de eerste gemeente voor de verkondiging van het evangelie van het Koninkrijk alleen Israël op het oog zou hebben, wordt door niets bevestigd. Het is opvallend dat nergens in het nieuwe testament de zending onder de heidenen in twijfel wordt getrokken. Wel is voortdurend de vraag aan de orde óf en in hoeverre de heidenen de joodse leefwijze in besnijdenis e.d. moeten overnemen om te mogen delen in zegeningen

van het verbond van God met Abraham. Paulus in zijn strijd tegen zijn joods-christelijke tegenstanders, heeft er op gestaan dat de door het evangelie gegrepen heidenen mochten worden opgenomen in het nieuwe volk van God van de eindtijd zonder daarbij de joodse leefwijze te moeten navolgen. (Gal. 2:5)

Voor Paulus zijn daarbij de besluiten van het apostelconvent in Jeruzalem (Hand. 15) doorslaggevend gebleven. Hij heeft zich als dienaar onder de heidenen met alle kracht ingezet om de volkeren tot Sion te verzamelen. (Jes. 66:18-21)

Zo kunnen we vaststellen dat vanuit Matth. 28 de zendingsinspanningen van de eerste gemeente onder Israël en de volken zijn te verstaan als consequenties van een prediking die teruggaat op Jezus zelf. En het is Mattheüs die op deze wijze nadrukkelijk in de finale van zijn evangelie het fundament voor de wereldzending van de kerk heeft gelegd.

En – stelt Stuhlmacher bij wijze van toepassing – een kerk die de zending van de gelovigen als boden van het heil in een bedreigde wereld vergeet, geeft haar grond en daarmee zichzelf prijs.

Commissie van redactie

ds. A. Brons
dr. G.C. den Hertog
ds. H.D. Rietveld
ds. M.W. Vrijhof

Eindredacteur

ds. A. Brons
Zilver schoon 102
8265 HC Kampen
tel.: (038) 33 13 262
e-mail:
a-brons@hetnet.nl

Internetpagina

www.kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Vijftien Morgen 1
3901 HA Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
't Melkhuis 24
3902 CW Veenendaal
tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
h.h.van.braak@hccnet.nl
Gironummer 365271,
t.n.v. penningmeester
deputaten Kerk & Israël
CGK te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.